

INGLIZ TILIDA KOMPLIMENTLARNING QO‘LLANILISHI

KUMUSH FARHODOVNA NAZARMATOVA

1 kurs tayanch doktorant

A.Navoiy nomidagi O‘zbek tili va adabiyot universiteti

Annotatsiya: *Ushbu maqolada lingvistik birliklardan foydalanish orqali ingliz tilida komplimentning ifodasi o‘rganildi. Ingliz tilida maqtovlarni ifodalashning turli usullarini tahlil qilinish orqali, ularning shakllari, tuzilishi va semantikasi ilmiy ta’riflangan. Madaniy xususiyatlar va ingliz tilidagi komplimentlarning kontekstual ishlatilishiga ham e’tibor qaratiladi.*

Kalit so‘zlar: *kompliment, maqto, ingliz tili, lingvistik birliklar, shakl, struktura, semantika, madaniy xususiyatlar, kontekst.*

Kirish: Til va muloqotning keng olamida kompliment bildirish insoniy munosabatlarning muhim jihati hisoblanadi. Maqto,lar ijtimoiy vosita sifatida munosabatlarni mustahkamlash va ijobiylikni rivojlantirish uchun xizmat qiladi. Ushbu maqolada biz ingliz tilida compliment bildirish san’atini o‘rganamiz, hayrat va minnatdorchilik bildirish uchun ishlatiladigan til birliklarining nuanslarini o‘rganamiz.

Nazariya: Ingliz tilida komplimentlarni ifodalash hayrat va maqto,ni samarali etkazish uchun turli til birliklaridan foydalanishni o‘z ichiga oladi. Ushbu til birliklari so‘z va iboralardan tortib, ovoz ohangi va tana tiligacha bo‘lgan og‘zaki va og‘zaki bo‘lmagan belgilarni o‘z ichiga oladi. Yaxshi berilgan maqto, nafaqat samimiy minnatdorchilik bildiradi, balki qabul qiluvchining kayfiyatini ham ko‘taradi.

Sifatlar, qo‘shimchalar va idiomatik iboralar kabi til birliklarini strategik tanlash orqali odamlar o‘z xabarlarini maqto,ga sazovor bo‘lgan shaxs yoki ob’ektning o‘ziga xos xususiyatlariga moslashtirgan holda ifoda etishi mumkin. Bundan tashqari, tabassum, bosh qimirlatish va imo-ishoralar kabi og‘zaki

bo‘lmagan belgilardan foydalanish maqtovlarning samimiyligi va ta'sirini kuchaytirib, ijobiy va tasdiqlovchi muhit yaratishi mumkin.

Umuman olganda, ingliz tilida iltifotlarni ifodalash uchun tegishli til birliklarini tushunish, ulardan foydalanish samarali muloqot va munosabatlarni o‘rnatish uchun juda muhimdir. Maqtoov aytish san’atini o‘zlashtirgan holda, odamlar mehribonlikni yoyish, ma’naviyatni oshirish, shaxsiy va professional muhitda mazmunli aloqalarni rivojlantirishlari mumkin.

Asosiy qism: Dunyo aholisi madaniyatning o‘ziga xos belgilariga ko‘ra, bir-biridan farq qiladi. Ulardan asosiysi til bo‘lib, u madaniyat bilan uzviy bog‘liqdir. Sh.Usmanovanning fikrga ko‘ra, nominalistik nuqta’i nazardan dunyodagi barcha tillar bir fikrning turli shaklda namoyon bo‘lishidir va “...u xalq madaniyati vositasida inson shaxsiyatini, til sohibini shakllantiradi.”¹ Til sohiblari esa birlashib millatni, ya’ni alohida bir madaniyatni vujudga keltiradi.

Ingliz tilshunos olimlari bo‘lmish N.Ishihara va A.D.Cohen komplimentlarga insonlar o‘rtasidagi munosabatni yaxshilashda ko‘mak beruvchi “Ijtimoiy vosita” deya ta’rif bergan². Darhaqiqat, komplimentlarning ijtimoiy munosabatlarning barqaror bo‘lishida muhim o‘rni bor. Ammo har bir millat madaniyati o‘rtasida farq bo‘lgani kabi komplimentlarni qo‘llash bilan bog‘liq tafovutlar ham yo‘q emas, albatta. Shu sababli biron tilni o‘rganayotganda uning madaniyat bilan bog‘liq jihatlariga alohida e’tibor berish, nafaqat muloqot madaniyatini, balki shaxslararo munosabatlarni ham yaxshilashga xizmat qiladi.

Komplimentlar – maqtoov ifodasi, birovning ijobiy fazilatlari yoki harakatlarini tan olish. Komplimentlar turli madaniy va lingvistik kontekslarda ijtimoiy funskiyalarni bajaradi, shaxslararo munosabatlarga ta’sir qiladi. Tilshunoslikda komplimentlarni o‘rganish ushbu iboralarning lingvistik shakllari va ijtimoiy-madaniy ta’sirini ajratib ko‘rsatishni, aloqa dinamikasi va ijtimoiy o‘zaro ta’sirlarni kengroq tushunishga hissa qo‘shishni o‘z ichiga oladi.

¹ Sh. Usmonova. Lingvokulturologiya. Darslik. Toshkent, 2010. 6-7-betlar.

² N.Ishihara, A.D.Cohen. Teaching and learning pragmatics: Where language and culture meet. Pearson education limited, 2010. 57-58-betlar.

Avvalambor, kompliment soʻzining maʼnolariga eʼtibor qaratsak. Kompliment soʻzi lotincha *complimentum* soʻzidan olingan boʻlib, dastavval, muvaffaqiyat, yutuq kabi maʼnolarni bildirgan. XVI asrning soʻngida bu soʻz fransuz tilidan ingliz tiliga oʻzlashgan boʻlib, xushmuomalalik, eʼtibor va hurmatning rasmiy maʼnosini anglatgan. Tashqi omillar taʼsirida keyinchalik kompliment soʻzi – hurmat, maqtov va xushomad kabi maʼnolarida qoʻllana boshladi. Ammo bugungi kunda kompliment kimgadir qarata aytilgan maqtov, hurmatning muloyim ifodasi hamda insonlarning biron ishi, tashqi koʻrinishi, qobiliyati yoki xarakteriga nisbatan qoʻllaniladi³.

Tahlil: Compliment soʻzining oʻzbek tilidagi muqobil tarjimalarini koʻrib chiqsak. Compliment soʻzi oʻzbekcha-inglizcha tarjima lugʻatlarida maqtov, xushomad kabi tarjima qilingan. Maqtov soʻzi oʻzbek tilining izohli lugʻatida – maqtab aytilgan yoki yozilgan soʻz, gap maʼnosida; xushomad soʻzi salomlashish, salom berish, yoqimli soʻz, tilyogʻlama maqtov va biror kishiga tamagirlik bilan xizmat qilish, sermulozamat boʻlish, maqtash; xushomadgoʻylik, laganbardorlik kabi maʼnolarni anglatadi⁴. Ammo kompliment soʻzining asl maʼnosida hech qanday tilyogʻlamalik, laganbardorlik maʼnolarini yoʻq, uni aynan xushomad deb tarjima qilish notoʻgʻri.

Ikkinchi tomondan, komplimentlarning kimgadir xushomad qilish maʼnosida ham qoʻllanilishi mumkinligini inkor eta olmaymiz. Shu sababli ham xushomadgoʻylik komplimentning funksiyalaridan biri deya eʼtirof etgan holda, uni maqtov deya tarjima qilsak maqsadga muvofiq boʻladi. Bu borada maqtovlar aynan ikkinchi shaxsga qarata aytilgan boʻlishi kerak.

Herbert, Manes, Wolfson, Ishihara va Cohen kabi tilshunoslar komplimentlar bilan bogʻliq tadqiqotlar olib borish orqali ingliz tilida komplimentlarning oltita funksiyasi mavjudligini aniqlaganlar⁵:

³ Oxford dictionary of English. 3rd ed. New York : Oxford University Press, 2010.

⁴ Oʻzbek tilining izohli lugʻati: 6 jildli. Toshkent : Gʻafur Gʻulom nomidagi nashriyot - matbaa ijodiy uyi, 2022

⁵ Description of speech acts (CARLA, University of Minnesota): Research-based descriptions of six speech acts. <https://carla.umn.edu/speechacts/compliments/american.html>

1) kimningdir ishi, tashqi ko‘rinishi, didi va h.k.larni ma’qullash, qoyil qolish:

- **“It’s beautiful. You’ve captured it like a true artist. It’s just as I remember.”** (*Juda chiroyli. Haqiqiy rassomdek tasvirlabsan. Xuddi men eslaganimdek*).

- **“Like I said, your daughter is a beautiful woman.”**(*Aytganimdek, qizingiz chiroyli ayol*).

- **“Just good taste.”** (“*Didingiz chakkimas*”).

2) yakdillikni o‘rnatish, tasdiqlash va qo‘llab-quvvatlash:

- **“Yes, sweet child.”** (*Albatta, shirinim*).

- **“A very nice choice,”** the waiter says. (“*Juda yaxshi tanlov,*” – *dedi ofitsiant*).

- **“It’s a wonderful idea.”** (*Bu ajoyib fikr*).

3) salomlashish, minnatdorchilik, uzr so‘rash, tabriklash kabi til vositalarining muqobil varianti:

- **“Thank you for the dinner. It was a fun night.”** (*Kechki ovqat uchun rahmat. Ajoyib kecha bo‘ldi*).

- **“You’re too kind. We are very grateful for your help.”** (*Siz judayam mehribonsiz. Yordamingizdan juda minnatdormiz*).

- **“You’re too generous, Franc.”** (*Siz judayam saxiysiz, Frans*).

4) uzr so‘rash, iltimos qilish va tanqid kabi xijolatli vaziyatlarni yumshatish:

- **“And I’d love nothing more than for you to show me around.”** (*Menga atrofni ko‘rsatishingizdan boshqa hech narsani istamasdim*).

5) suhbat boshlash va uni barqaror ushlab turish:

- **“I’m Estelle. It’s so nice to finally meet you.”** (*Men Estellaman. Nihoyat, siz bilan uchrashish qanchalar yaxshi*).

6) ko‘zlangan munosabatni mustahkamlash:

- **“Beautiful ladies should never pay.”** (*Chiroyli ayollar hech qachon to‘lashi kerak emas*).

- *“I think it’s fair to say that no man has ever given me a star. I’ve never met anyone quite like you.”* (Menimcha, shuni tan olishim kerakki, hech qaysi erkak shu paytgacha menga yulduz bermagan. Hech qachon senga o`xshagan odamni uchratmaganman).

- *“I know that you’re kind and compassionate, joyful and creative. And I also know that my heart is completely captured by you.”* (Men sizning mehribon va rahmdil, quvnoq va ijodkor ekanligingizni bilaman. Va men shuni ham bilamanki, siz mening yuragimni butkul ishg`ol etgansiz).

Xulosa. Tilda maqtovlar muhim rol o‘ynaydi, chunki u so‘zlar ortidagi ma’noni shakllantiradigan madaniy va ijtimoiy o‘ziga xosliklarni o‘z ichiga oladi. Ingliz tilida komplimentlarni ta’sirchan va nafis etkazishda sifat, qo‘shimchalar va idiomatik iboralar kabi lingvistik birliklar muhim ahamiyatga ega.

Tilning nozik tomonlarini, maqtovlar aytiladigan kontekstni tushunish madaniyatlararo muloqotni kuchaytirishi va ijobiy munosabatlarni o‘rnatishi mumkin. Komplimentlarning samimiyligi va ta’sirini oshirishi, ijtimoiy munosabatlarda lingvistik kompetentsiyaning ahamiyatini kuchaytiradi. Hayrat va minnatdorchilikni ifodalash uchun mavjud bo‘lgan turli xil til vositalarini o‘rganish orqali odamlar o‘zlarining muloqot qobiliyatlarini boyitishi va boshqalar bilan mazmunli aloqalarni rivojlantirishlari mumkin.

Umuman olganda, ingliz tilida maqtov iliqlik, hamdardlik va xayrixohlikni etkazish kuchini namoyish etadi, bu odamlarning o‘zaro munosabatlaridagi tilning go‘zalligini namoyon qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yhati

1. Sh. Usmonova. Lingvokulturologiya. Darslik. Toshkent, 2010.
2. N.Ishihara, A.D.Cohen. Teaching and learning pragmatics: Where language and culture meet. Pearson education limited, 2010.
3. Oxford dictionary of English. 3rd ed. New York : Oxford University Press, 2010.
4. O‘zbek tilining izohli lug‘ati: 6 jildli. Toshkent : G`afur G`ulom nomidagi nashriyot - matbaa ijodiy uyi, 2022.

5. Description of speech acts (CARLA, University of Minnesota): Research-based descriptions of six speech acts.
6. Nazarmatova, . K. F. (2023). ANALYSIS OF TIPOLOGICAL CLASSIFICATION OF LANGUAGES. *Confrencea*, 6(6), 253–256. Retrieved from <https://confrencea.org/index.php/confrenceas/article/view/729>
7. Kumush Farhodovna Nazarmatova. (2023). INGLIZ TILINI O‘QITISHNING NATIJALARI TAXLILI. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 30(3), 3–6. Retrieved from <https://newjournal.org/index.php/01/article/view/8871>